

Ecourile unei cărți controversate (prezentare selectivă)

În Statele Unite ale Americii

Katherine Verdery

Un excelent exemplu de apropiere genealogică drept element în luptele culturale poate fi găsit în remarcabila și incomoda carte a sociologului Ilie Bădescu, publicată în 1984, *Sincronism european și cultură critică românească*. Este o lucrare foarte provocatoare, cu orizont ambițios și strălucire teoretică, bazată pe o sofisticată cunoaștere a lui Marx și pe admirabile lecturi din științele sociale occidentale, atât clasice, cât și contemporane. Citindu-l, ai un sentiment de admirație față de ingeniozitatea autorului și întinderea gândirii sale. Această carte complexă merită o tratare integrală și mai complexă decât pot oferi aici.

Cartea lui Bădescu are trei obiective, dintre care al treilea este cel mai important pentru scopurile mele. În primul rând, el încearcă să revizuiască teoria marxistă inserând conceptul de *națiune* în inima analizei de clasă. În al doilea rând, el oferă o interpretare neomarxistă a istoriei subdezvoltării economice și politice a României și, deși utilizează termeni ca „periferizare”, la modă datorită teoreticienilor dependenței și teoriei sistemului mondial a lui Immanuel Wallerstein, oferă o lectură originală a acestor noțiuni. În al treilea rând, și cel mai important pentru obiectivele mele, cartea sa este o tentativă explicită de a-l face pe Mihai Eminescu înaintașul acestui tip de teoretizare

socioistorică radicală. În această privință Bădescu oferă o formă indigenistă de argument: el atribuie unui gânditor român idei originale diferite de cele ale altor critici timpurii ai capitalismului metropolitan, cum ar fi Karl Marx și Friederich List, și anterioare unor idei comparabile cu cele care au apărut mai târziu în America Latină și în sociologia occidentală de stânga în anii '70.

...Obiectivul meu aici este nu de a judeca cât de plauzibil îl tratează Bădescu pe Eminescu, ci de a descrie ceea ce consider a fi principalele manevre ale argumentației sale. În orice caz, nu sunt capabilă să judec plauzibilitatea argumentului, fiindcă am citit puțin din poezia sau scrierile politice și economice ale lui Eminescu, iar pentru a putea fi judecate ele trebuie citite în întregime.

Bădescu își începe reinterpretarea istoriei românești și apropierea genealogică a lui Eminescu prin câteva critici ale interpretărilor marxiste existente. Acestea se reduc la următoarele postulate: 1. Deși extinderea imperiilor în Occident era limitată de revoluțiile burgheze, în Europa de Est aceasta s-a obținut prin mișcări ale naționalităților. Așadar, națiunea este mai importantă decât clasa în analize ale istoriei est-europene (...). 2. Țăranii din această zonă au fost o forță revoluționară și progresistă. Celebrul argument al lui Marx, privind țăranii din Franța („sacii de cartofi”), nu se aplică românilor! 3. Sociologia nu ar trebui să plaseze istoria puterilor dominante în centrul tuturor analizelor.

A face asta înseamnă a nu percepe corect forțele sociale care fac istoria la „periferii”, care nu sunt explicate adecvat de teoriile „metropolitane”. Concluzia lui Bădescu din aceste postulate este că Marx a putut da cea mai bună interpretare existentă a capitalismului metropolitan, dar analiza sa este inadecvată pentru zonele periferice în care capitalul a pătruns mai târziu (...).

În ultima parte a analizei sale, Bădescu evaluează contribuția sociologiei românești, și îndeosebi a lui Eminescu, la înțelegerea efectelor pătrunderii capitaliste în Europa de Est. El îl consideră pe Eminescu primul gânditor de *orice* naționalitate care a distins între modul de acțiune al capitalului în metropolă și la periferie (p. 287). Felul în care Eminescu înțelegea aceste probleme i-a permis să vadă că „legea supraviețuirii celui mai adaptat” nu era valabilă la periferie, unde supraviețuiau elementele negative, și nu cele pozitive. Astfel, forma luptei de clasă diferă la periferie de forma sa de la centru: la periferii, această luptă ia forma unei lupte pentru supraviețuirea biologică și culturală a unui popor exploatat din afară și de sus. (Katherine Verdery, *National Ideology under Socialism. Identity and Cultural Politics in Ceaucescu's Romania*. University of California Press, 1991, 287-288)

În Elveția

Svetlana Paleologu-Matta
(Viganello), *Universitatea din Lugano*

Dacă Eminescu a putut gândi mitic, proiectând o speranță în potențialul vital al unei națiuni tinere, cu atât mai mult și mai adânc ca oricine el a putut pătrunde în „iarmarocul deșertăciunilor” care se desfășura în fața ochilor lui. De aceea, ne

oprim câteva clipe la o carte apărută recent, *Sociologia eminesciană* (Porto-Franco, 1994), datorată profesorului Ilie Bădescu.

Este marele merit al profesorului Bădescu de a valorifica major, cu amplitudine – cu instrumentele științifice adecvate, conferite de profesionalitatea, ca și de vocația sa – aportul sociologic al marelui poet. Autorul întreprinde o restituire, o incitantă interpretare a gândirii sociologice eminesciene în cadrul complex al secolului al XIX-lea („evoluționist și antievoluționist”, „ateu și religios”, „modern și tradiționalist”...): „Eminescu ni se arată a fi sociologul unei națiuni” împinse pe un „drum invers”, prin „devierea liniei istorice românești spre starea de *semi-barbarie*”. Termenul *semibarbarie*, creat de Eminescu, cumulează viciile barbariei cât și ale civilizației, fiind, în fapt, o pseudocivilizație, o desocializare.

Uimitoare pentru secolul trecut și cruciale în concepția lui Eminescu sunt două idei, ne spune Ilie Bădescu: *teoria selecției negative* și *teoria compensației*, ambele degajând profilul conceptului eminescian fundamental („de o nouitate uriașă” – I. Bădescu), anume al păturii superpuse și întregul complex al consecințelor. (Sursele lui științifice: J.S. Mill, S. de Sismondi, Carey, Ricardo etc.)

Provenind parțial din descompunerea imperiilor, pătura superpusă este un fenomen strict oriental, cu straturi recrutate din scursori (inițial fanarioți, apoi din decలాsați locali, fanarioți românizați, neo-fanarioți). Toate aceste elemente devin „patrioții” clasei dirigente, o clasă foarte numeroasă de paraziți. Citat din Eminescu: „Sub domnia roșie iese, din pământ, din iarbă verde, o foarte numeroasă clasă de paraziți improductivi cu trebuințe enorme cari toate se satisfac direct sau indirect din punga contribuabilului ori din altă avere a Statului”.

Posedând doar titluri, fără capacități, „și folosind tot aparatul eristic (de sofisme), pentru a disimula un proces de proporții catastrofale”, pătura guvernantă a generat confuzie și animalizare, care au dus la răul și boala națiunii.

În accepțiunea lui Eminescu, pătura conducătoare poate avea un „regim negativ” când nu compensează cu nimic munca națională, cauzând regres și declin. Dar ea poate avea și un rol „pozitiv” – în sensul de „elită” paretiană, cu calități de știință, talent și caracter, spune I. Bădescu –, dacă aduce întregii societăți bunăstare și „înlesniri civilizatorii”. Astfel, iese în evidență contrapозиția dintre Occident și Orient, respectiv dintre cele două tipuri de societăți: cele naturale și organice din centrul și nord-vestul european și cele „artificiale” din periferia Europei.

Cazul României ține de tipul societății „artificiale” de exploatare prădalnică, cu efectul bipolarizării în supraconsum al dirigenților și în progresivă sleire, extincție a țăranului. Țăranul, singurul producător (și element „pozitiv”), e supus unei maximalizări a birurilor și a muncii lui rudimentar agricole. Tot el e singurul care suportă deficitul schimbului inegal al tehnicii mercantile din România. Eminescu interpretează într-un mod nou, dinamic, spune I. Bădescu, balanța comercială (arătând, de pildă, că în nici o țară cheltuielile din ultimii 25 de ani nu s-au mărit de 6 ori!). El este „primul teoretician” al mercantilismului din România, prin analizele lui asupra răscumpărării căilor ferate (de peste 4 ori superioare costului lor real), a funcționării lor în dauna comerțului intern, cunoscut ca afacerea Stroussberg. Aceste fatalități economice erau datorate păturii superpuse care, cu „pârghiile ei de susținere în afară”, extorca plusprodusul românesc și-l împingea (având desigur o

cotă-parte a sa) spre străinătate. Mecanismele sărăcirii națiunii sunt deci direct legate de expansiunea economică fiscal-comercială internațională. Diferențierea pe care o face Eminescu între capitalismul metropolitan al țărilor vechi și puternice, precum Franța, Anglia, Olanda, și cel „periferic”, dependent, întotdeauna prădalnic, este o teză „de mare adâncime” (I. Bădescu). Comparăția cu neprevederea, dezordinea și dezorganizarea din România ar fi o ironie, o batjocură...

Milionarii roșii, fără muncă, fără capital, încarnează deci „semibarbaria”, adică degradarea și coruperea unui popor primitiv, abătut de la drumul lui natural, prin viciile unei civilizații străine. În viziunea lui Eminescu, spune I. Bădescu, *exploatarea fiscal-comercială, parazită și prădalnică* (asigurată și de imigranții străini, pentru care România devenise un „hotel mare” și confortabil) duce la tragica dispariție a popoarelor. Statul demagogic, ca și cel despotice, nu egalizează, ci animalizează. Căci, concluziv: în Occidentul civilizat, capitalismul metropolitan este bazat pe o exploatare productivă, pe când în Europa răsăriteană exploatarea fiscal-comercială echivalează cu a i se lua poporului totul și a nu i se da nimic în schimb. „Numai întregul complex oriental al exploatării fiscal-comerciale poate explica”, spune Bădescu, „situația” și „toate actele istorice din epocă (pacea de la San Stefano, Congresul de la Berlin, Comisia Dunării)”, toate fiind influențate de „regimul economic, social și politic care va birui în această zonă a Europei”. Adevăratul substrat al „chestiunii Dunării” îl dezvăluie tot Eminescu: el este „tendința de a preface exportul nostru într-un monopol austriac...”.

Unica mântuire pentru Eminescu nu este suprimarea clasei negative, pur consumatoare, ci schimbarea raportului acestora

cu munca națională, altfel spus, unica soluție este transformarea păturii superpuse în clasă „pozitivă”, adică productivă. Lucrul este evident ca într-o ecuație, căci (citată din Eminescu): „Cînd vedem milionarii roșii (...) făcând avere fără muncă și fără capital, nu mai e îndoială că ceea ce au ei, au pierdut cineva și au pierdut fără compensație. *Tertium non datur*. Nu există alt izvor de avuție decât munca, fie manuală, fie capitalizată, sau sustragerea, furtul, fie legal, fie ilegal”.

Și la marele sociolog german Max Weber, spune I. Bădescu, burghezia de tip modern este văzută în funcția ei istorică pozitivă. În aria occidentală ea a fost capabilă să aducă o raționalizare progresivă a muncii și a vieții popoarelor. „Există însă”, observă tot Max Weber, „și o funcție capitalistă irațională” proprie capitalismului oriental. Baza diviziunii în aceste două zone este sistemul religios, mai precis etica protestantă. La Eminescu întâlnim aceeași diviziune a Europei, a orânduirii moderne, în genere, dar baza ei este morala economică a păturii superpuse.

Cu totul alta este viziunea lui Marx față de Weber și Eminescu; la Marx se propune *genocidul* burgheziei ca soluție a realizării fundamentalismului comunist. Pe măsură ce promisiunile acestei ideocrații au fost infirmate și părăsite ca minciuni supranaționale monstruoase (vezi Ilie Bădescu, *Istoria sociologiei*, Porto-Franco, 1994), iese tot mai mult la iveală faptul că o „pătură superpusă” a fost și cea comunistă.

Utopia marxistă a unei „salvări universale” („prin ignorarea granițelor etnolingvistice, etnoculturale, etnoteritoriale” etc.) „se instalează în locul întregului...”. Or, continuă I. Bădescu: „Nimeni, ca parte, nu poate să compună soluții pentru întreg. (...) Singura «realitate» a întregului se află în valori și tradiții, în urmă

așadar. Niciodată într-un orizont utopian, într-un viitor fără legătură cu nucleul tradițiilor unui popor. Or, marile tradiții, viziunile cosmologice, miturile, sistemele religioase etc. sunt în urmă, adică înaintea oricăror experiențe și în afara lor, având valoare de structuri a priori deci de funcții transcendente. Istoria ca sumă de actualizări empirizate nu le poate ajunge și nici epuiza vreodată”.

Cu acest text admirabil, ne luăm rămas bun de la frumoasa carte a lui Ilie Bădescu, *Sociologia eminesciană*. N-am putut schița decât sumar și sărac câteva din aspectele acestei cărți magistrale și foarte bogate, care ne dă mult de gândit. Scrisă într-un stil științific nou, cu implicarea noilor cuceriri științifice (în sociologie, în antropologie, în psihologia profunzimilor), cartea este susținută de filosofia lui Noica, de „tulburătoarea lui teorie despre real”, a „realului precar”, a „neîmplinirii” zonei răsăritene. Sociologul ei este Eminescu: „Sociologul acestui tip de precaritate ontologică este Mihai Eminescu”.

Dacă Al. Oprea vedea în publicistica militantă a poetului „o sfidare a imposibilului”, Ilie Bădescu (într-un interviu din februarie 1995) vede, ca sociolog, în analizele sociale eminesciene „o hartă cognitivă a unui popor”, pe care știi a o redesena, „în toată bogăția ei, numai genii ieșite din mediul acestuia”.

Iată un imn înalt, motivat, adus celui care semnifică *drumul*, așa cum el a fost exprimat de Iorga (citată de Bădescu): „Drumul spre Eminescu este drumul spre sănătatea unui popor. Pe linia lui Iorga, viziunea lui Ilie Bădescu este o fericită completare prin imaginea «cartografului» care a «recompus în integralitatea sa harta cognitivă, morală, metafizică și teoretică a Românilor”. Geniul poetului a compus această hartă pentru „nevoile de orientare ale culturii române pe oceanul obscur al istoriei”.

„Spiritul ca viață” corespunde uimitor analizelor eminesciene de „psihometrie” prezentate de Ilie Bădescu (*op. cit.*). Iată ca exemplu un citat din mss. 2275 B, privitor la omul de stat: „El trebuie să fie cât mai puțin animal (-a), cât se poate mai mult om (+h 3)”. Prevalența spiritului ca esență umană constituie acel „miracol” din scrisoarea lui Heidegger, când pulsunile animale sunt spiritualizate, transfigurare, redând vieții reala ei frumusețe.

Poezia lui Eminescu nu este identică, desigur, cu publicistica lui. Până și în logica matematică (atât de îndepărtată zonelor existențiale, imprevizibile, unde „faptele nu se supun niciodată legilor” – I. Bădescu), conform definiției introduse de Balzano, „o egalitate nu este decât un caz particular al diferenței”, în sensul că sinteza conținută în semnul egalității afirmă concomitent și distincția termenilor (E. Cassirer, *op. cit.*). Așadar, Politeia și Poesis, deși co-determinante undeva, nu pot fi decât distincte. Mai ales că marea poezie, ca în cazul lui Eminescu, merge mult mai departe decât științele umane. Acum 300 de ani, Vico afirma că poezia era deja o „primă știință”, cu care apărea neapărat și o metafizică – nu abstractă, ci simțită, imaginată. (Svetlana Paleologu Matta, *Jurnal hermeneutic*. Atlas Clusium, 1997, p. 137-142)

În Germania

Manuela Boatcă

In his recent study of Romanian cultural reactions to the process of peripheralization, in which Eminescu's work occupies a central role, sociologist Ilie Bădescu (forthcoming) has examined the phenomenon of foreign immigration to

Romania in the nineteenth century against the background of the simultaneous collapse of empires in the region and the primitive accumulation of capital in the periphery. As a result of the incorporation of the Ottoman Empire into the world's system's periphery and of the end of Austria-Hungary's military expansion, Bădescu notes, there took place a process of structural reshaping of „imperial structures of diaspora”: The Empire's former civil servants and other members of government service, caught in the shift of power between the declining empire and the growing influence of European core powers, placed themselves at the disposal of Western (Austrian, British or French) capital, itself in search of a local intermediary for setting up an enclave economy. According to Bădescu, it was this „symbiotic act” by which Western capital utilised the already established imperial structures of Ottoman domination that facilitated the transition toward a neocolonial model based on fiscal exploitation. The available data on the correlation between foreign immigration and the penetration of finance capital in Romania in the form of Western credit institutions, analyzed in Bădescu's work, corroborate Eminescu's theory that the superimposed foreign layer acted as an exploitative, unproductive structure at the service of the core of the capitalist world-economy. (p. 148n)

As Romanian sociologist Ilie Bădescu has made clear using the example of Eminescu's polemics with the Romanian socialists (Bădescu, forthcoming), the common concern of liberal, socialist, and conservative theorists with the issue of peripheraliry should not be mistaken for adherence to a common political doctrine. Thus, in polemizing with the socialists,

Eminescu not only did not share their anti-capitalist stance, but managed to overcome the limitations inherent in both socialist and liberal doctrines by pointing to the need to distinguish between the different effects capitalism produced in the core versus the periphery. (158n-159n)

The innovative character of the evolutionary models elaborated within socialism and poporanism, as well as within some of the post-World War I political and cultural trends in Romanian culture have therefore to be assessed against the background of their indebtedness to the Junimist legacy (see Bădescu/Ungheanu 2000, 269). (170)

According to Romanian sociologist Ilie Bădescu, the fast and massive transfer of rural population from the peasant way of life into an urban-industrial one had been „the Occidental solution” to the social tensions between urban and rural areas in the nineteenth century. Whether as part of the process of capitalist formation in the West or as an indicator of increasing proletarianization, this „accelerated urbanization” had become the cornerstone of classical Western sociology, most prominently featured in the works of Max Weber and Karl Marx, respectively. Bădescu points to the fact that this theoretical approach however failed to do justice to social realities of unindustrialized countries: „For almost the entire twentieth century, Eastern European countries were steadily confronted with a «peasant issue». Hence, this was the location where the first major reaction to the social democratic tendency of reading the world’s destiny through the urban proletariat, as well as to the liberal tendency of reading it through modern capital (...) first appeared. Eastern cul-

tures therefore were twice reactionary, first to the right (with respect to the liberal standpoint) and to the left (with respect to the social democratic, socialist angle of vision). This substantial reactionarism is what defines the condition of Eastern cultures” (Bădescu, 1988, 297, emphases in the original). (204)

The theory of synchronism’s shortcomings – its inadequacy as a universal law of social change, its apology of liberalism as well as its disregard of the negative effects of interdependency internationally have been repeatedly addressed in the epoch in works by Garabet Ibrăileanu, Constantin Rădulescu-Motru, Nicolae Iorga, Nichifor Crainic (for an overview see Georgiu, 2000), who took issue with Lovinescu’s stand on the critical culture directly. In the late 1980s and ’90s, Romanian sociologists reassessed the theory of synchronism both against the background of the echo it created among its contemporaries and of the „test of time” (Ungureanu, 1990, 237f) – which, as the presence of anti-imperialist models, dependency theories, world-systems analysis and post-colonialism attested in the past decades, all unilinear models of social change have failed. Ilie Bădescu (1988, 1998) has therefore proposed „neosynchronism” as a modified version of synchronism in the same sense as neoevolutionism is an improved edition of classical evolutionism: „a reconstruction of the theory in order to salvage the general idea” (Bădescu, 1988, 153). Viewing synchronism as a factor of change instead of as a unique cause of social development, Bădescu addressed the heuristic construct of „European civilization” as a differentiated system composed of centers and peripheries when analyzed economically and of a plurality of centers when inter-

puted as a cultural system. This modified approach therefore manages to operate the crucial distinction between economic and cultural synchronism that Lovinescu had not taken into account. As a result, a reinterpretation of Lovinescu's concept of interdependency entails an understanding of its paradigmatic nature, instead of the syntagmatic one awarded in 1925: what synchronism propagates as models of development elaborated in a particular culture are not ready-made solutions to be imitated as such in cultures situated within the former's sphere of influence, but methods of approaching development issues according to the specific geohistorical coordinates under which they arose. Since, however, the acuteness of problems generated by nomic synchronism is greater in the periphery, the epistemological potentiated for conceiving solutions of superior paradigmatic value is higher Europe's peripheral areas than in its core zones. Neosynchronism is therefore an epistemological component to both the local and the phylogenetic continuity of progress implied in Service's Law of the Evolutionary Potential (to which Bădescu explicitly refers), as well as to the neoevolutionary solution to the dispute between diffusionist and evolutionist models of propagation of ideas. The neoevolutionary scope and the epistemological focus of Bădescu's approach easily connect it to Chase-Dunn and Hall's as well as to Mignolo's similar reflections on the evolutionary potential of semiperipheries and the creativity of subaltern knowledge, respectively. In this context, the fact that an approach derived from an initially unilinear reductionist and occidentalocentric theory is able to obviously and seamlessly align itself with contemporary arguments on the evolutionary and/or epistemological potential underdeveloped regions becomes further proof

of the momentous role played by both neoevolutionary theory and post-colonial approaches in transcending the obstructions inherent in the nineteenth century legacy in the social sciences. (212-213) (Manuela Boatcă, de la Fachbereich Soziologie der Katholischen Universität Eichstätt-Ingolstadt, în cartea: *From Neoevolutionism to World-Systems Analysis. The Romanian Theory of „Forms without Substance” in light of Modern Debates on Social Change*. Leske - Budrich, Opladen, 2003, cca 400 pagini)

În Grecia

George Papaefthimiou

Noua manieră de a face sociologie – care se încadrează în curentul mai general numit „sociologie spiritualistă” (Ilie Bădescu) – va încerca să depășească în primul rând tensiunea dintre religie și sociologie la care suntem astăzi martori. (...) Într-un val de sociologie spiritualistă, care pare că va veni la nivelul sociologiei occidentale sau americane, sociologia personalistă ar putea fi marca specifică a acestui spațiu. Într-o sociologie personalistă, clădită pe armătura temeinică și fundamentală a tradiției ortodoxe, ar putea sta șansa și răspunsul sociologiei răsăritene la sfârșit de veac. (Citat în Claudia Buruiană, *Personalismul tomist în sociologie – un moment din istoria sociologiei contemporane*, în *Revista de teorie socială*, Institutul de Teorie Socială al Academiei Române, tom III, 1, 1999, 49-50n). (George Papaefthimiou, doctor în teologie, realizator al emisiunii *Călătorie prin Răsăritul Ortodox*, difuzată joi, 19.02.1998, la Postul de Radio al Mitropoliei din Pireu : convorbire cu Dan Dungaci și Sandra Dungaciu)

În Republica Moldova

Boris Vieru

Vrem doar să ne oprim asupra unor idei, pe care le considerăm de mare preț pentru gândirea și evoluția Răsăritului european, poate a întregii Europe, idei care aparțin unui român. Este vorba despre gânditorul creștin Ilie Bădescu, șef de școală sociologică de la București. Teoria lui, pe scurt, este că civilizația popoarelor europene a suferit, acum șapte sute de ani, o mare frângere, o distorsiune gravă, care a abătut-o de la calea firească și bună de evoluție pe un drum greșit. Această abatere s-a săvârșit prin presiunea a ceea ce el numește „marele conglomerat pozitivist” (care înglobează toate curentele de gândire ce îl resping pe Dumnezeu, apărute în Europa în decursul acestor secole: Iluminismul, Pozitivismul, Raționalismul, Materialismul, Ateismul, Socialismul etc., curente care au produs până la urmă comunismul și revoluțiile franceză și bolșevică). „Prima lui trăsătură” (a „marelui conglomerat pozitivist” – n.n.) – afirma Ilie Bădescu în studiul „În pragul mileniului”, publicat în revista *Euxin*, 1997 – „consta în tranziția de la sistemul teocentric (care îl pune în centrul lumii pe Dumnezeu) la un sistem antropocentric (care pune omul în centrul lumii)”.

Prin urmare, dacă este adevărat – și cred că este adevărat – că Lumea întreagă se află în tranziție, în prefațare, în drum spre noul tipar paradigmatic, această tranziție ar urma să se sfârșească prin reșezarea centrului său spiritual, prin regăsirea axei sale, prin reclădirea centrului său sacru. Din această perspectivă proaspătă, așa zice aproape optimistă, asupra lumii ce trece, iată, pragul mileniului, abordarea lui Ilie Bădescu a fenomenului tranziției ca fenomen spiritual mi se pare singura

abordare profundă, capabilă să explice „turbulența lumii” și suferința omului care înfruntă o dublă „trecere-prefacere” – tranziția istorică propriu-zisă și prefacerea spirituală [...].

În România

Edgar Papu

Iată însă că, în veacul nostru, chiar și această marginalizare se izbește de serioase dificultăți de ordin social: colosala creștere demografică a ultimelor decenii, promovarea maselor și aglomerările din marile centre urbane, ceea ce l-a determinat pe un tânăr sociolog român, Ilie Bădescu (*Sincronism european și cultură critică românească*, 1984), să vorbească și de o sociologie metropolitană. (Edgar Papu, *Apolo sau ontologia clasicismului*. București: Editura Eminescu, 1985)

Ion Ungureanu, istoric al sociologiei, Universitatea din București

Pornind de la distincțiile și aprecierile lui Motru, pe de o parte, și de la critica concepției lui D. Drăghicescu despre geniu, pe de altă parte, Ilie Bădescu va disocia între *geniile naționale*, *personalitățile emblematice* și *personalitățile exemplare*. Acestea din urmă sunt, în concepția lui D. Drăghicescu, oamenii care „anticipează și încarnează aspirațiile semenilor și realizează explicit una din formele pe care trebuie să le ia viața psihică a semenilor, forme care există în aceștia numai implicit” (D. Drăghicescu). Personalitatea exemplară, subliniază însă I. Bădescu, „nu adaugă *nimic*, ci doar purifică, în trăirile ei, *tiparul* colectiv de existență”, iar „personalitatea emblematică” nu face decât să-și însușească „de-a gata” modelul exemplar,

substituindu-i „propria sa individualitate”. În schimb, „geniul național este treapta cea mai înaltă a socializării istorice (întrupării în istorie) a ființei creatoare” (Ilie Bădescu). El „scoate din uitare aceste moșteniri strămilene și, astfel, ferește omenirea de oculurile pe care le-ar cere repetarea unor atât de trudnice experiențe colective de sute și uneori de mii de ani, care au putut conduce la câte o invenție mai însemnată, un sistem etic, o viziune metafizică, o cosmologie etc.” (Ilie Bădescu). (188, referirile și citările lui Ion Ungureanu sunt din lucrarea lui Ilie Bădescu *Timp și cultură*)

Recent, sociologul Ilie Bădescu și-a propus tocmai „salvarea ideii generale a sincronismului”. Pentru aceasta, el reduce, mai întâi, teoria lovinesciană a sincronizării la o teorie a schimbării, fiindcă „sincronizarea se dovedește a fi un factor de schimbare, în nici un caz o cauză a dezvoltării”. În al doilea rând, I. Bădescu încearcă să „salveze epistemologic modelul analitic al faptului de schimbare”, transformând teza lovinesciană a „sistemului european monolit” în teza după care „Europa reprezintă un sistem și o civilizație relativ unitară, dar acest sistem se arată alcătuit din centre și periferii, când este interpretat economic, și dintr-un pluralism al centrelor, când este interpretat ca sistem cultural” (I. Bădescu, *Sincronism european...*). Pe această bază, putem distinge între sincronizarea economică și cea culturală, care confirmă legea formulată de el, nu și sincronizarea economică, care a dus la „periferializarea economică” a țării noastre și infirmă deci legea lovinesciană a sincronismului. În sfârșit, deoarece „faptul sincronizării ne apare ca o fatalitate istorică, dar nicidecum numai ca un factor de progres obligatoriu”, I. Bădescu crede că este legitim să „salvăm

sincronismul” prin construcția teoretică a unui „neosincronism”. (238, referiri și citări din Ilie Bădescu, *Sincronism european...*)

Mihail Diaconescu

O frontieră este o linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat de acela al altor state sau de întinderile de apă care nu-i aparțin. „Fenomenul frontierei”, arată Ilie Bădescu, „exprimă totalitatea proceselor prin care se manifestă o expansiune istorică, fie a unui popor, fie a unei civilizații, fie a unei religii sau ideologii, în fine, a unui imperiu. Vorbim, în acest caz, de frontieră popoarelor, a civilizațiilor, a imperiilor ori, pur și simplu, de frontiere religioase, ideologice etc.[...] Frontiera [...] declanșează și întreține o gamă largă de procese – spirituale, instituționale etc. –, pe care le denumim *procesele ale frontierei*. Capacitatea comunităților locale de a folosi în mod liber procesele frontierei este indicatorul global al puterii lor de reacție, a ceea ce îndeobște înțelegem prin riposta la agresiunea de orice fel [...]”. Fenomenul frontierei este ocazia unui popor de a-și verifica puterea de conservare a identității (Ilie Bădescu, Dan Dungaci, *Sociologia și geopolitica frontierei*. București: Editura Floarea Albastră, 1995, capitolul „Teoriile frontierei între sociologie și geopolitică”, 1-2; capitol redactat de Ilie Bădescu; sublinierile îi aparțin lui Ilie Bădescu).

Nicolae Iorga a dat în lucrarea sa capitală, *Hotare și spații naționale* (1938), o caracterizare științifică a *limes*-ului roman, care ne ajută în mod deosebit la înțelegerea realizărilor literare daco-romane. Iorga afirmă: „Hotarul roman se întindea, cum se face socoteala acum, pe kilometri, pe mulți kilometri pătrați, și hotarul acesta avea o însemnătate pe care noi nu

ne-o putem închipui acum, când două lumi deosebite și două lumi vrășmașe își stau una în fața celeilalte. Era, cum am zice, un hotar fecund, un hotar creator de viață, *producător de sinteză* (s.n. – M.D.). Se alcătuia în părțile acestea o lume care, fără acest hotar, nu s-ar fi putut alcătui sau nu s-ar fi putut alcătui în acest chip”. (Apud Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *op. cit.*, p. 6.). (Mihail Diaconescu, *Istoria literaturii dacoromane*. București: Editura Alcor Edimpex, 1999, 262)

Despre *Noologia*, recent apăruta carte a lui Ilie Bădescu, Mihail Diaconescu scrie :

Noologia este una dintre cele mai importante lucrări științifice de referință apărute în istoria culturii române. Este o carte monumentală și revelatoare. Datorită ei, starea societății umane ca mod rațional, organizat și spiritualizat de existență comunitară (...) ne apare acum cu un spor de claritate.

Noua carte a profesorului Ilie Bădescu este un sistem riguros articulat de sociologie noologică sau spiritualistă. Acest sistem pornește de la faptul că, mai presus de socialul supraindividual și de modul cum individul se raportează la semenii săi, există o ordine rațională și spirituală a lumii, inclusiv a societății, accesibilă omului ca „ființă trăitoare”. *Noologia* pornește, de asemenea, de la fenomenul „înnoirilor spirituale” în lume și în istorie, al căror prototip sublim este trăirea creștină a oamenilor înfăptuită ca urmare a înnoirii lui Dumnezeu în persoana divino-umană a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. (Mihail Diaconescu, *Noologia*, în *Argeș*, revistă de cultură, serie nouă, an III, 37, nr. 16/247, ianuarie 2003, 1-2)

Mihai Ungheanu, istoric și critic literar

...Trecerea de la idei preconcepute la realități, de la modele de împrumut la modele proprii în analiza fenomenului românesc este exprimată și ilustrată convingător de cartea lui Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească*. Necesitatea elaborării unui model propriu de lucru pentru fenomenul românesc a fost preocuparea permanentă a unei serii culturale românești pe care Ilie Bădescu o numește *seria culturii critice*. (Mihai Ungheanu, *Exactitatea admirației*. București: Cartea Românească, 1985, 320)

Tiberiu Tudor

„Noi nu suntem numai o mână de comercianți. Noi avem de păzit nu numai niște bogății materiale (oricât de mari ar fi), ci și o cultură, o tradiție, istorică, o spiritualitate” – și-a început profesorul Bădescu răspunsul la întrebarea „Ce înțelegem prin interes național?”

Discutasem de nenumărate ori cu dânsul. Valorile în care credem și ordinea priorităților pe care le acceptăm sunt aceleași; la fel temerile față de ceea ce se întâmplă astăzi în România și motivațiile subterane pe care le găsim pentru această stare de lucruri. Discursul profesorului Bădescu este rafinat și strălucitor, asemenea unui joc de floretă. Pornind de la orice problemă, ia imediat, aproape abrupt, atitudine pe filiația ei și o situează într-un context de maximă generalitate, de unde devin vizibile toate conexiunile cu problemele adiacente. Gândirea lui este profund național-tradiționalist-creștină și, în timp, de o largă deschidere umanistă, implicat europeană. Motru, Gusti, Vulcănescu, Eliade și, întotdeauna, Eminescu sunt stâncile de reper

pe care zborul formulărilor noastre se oprește mereu pentru a-și regăsi respirația. În interior, discursul său alimentat de o credință puternică, neabătută, în valorile spiritului neamului românesc, face ca discuția cu Ilie Bădescu să atingă, în câteva rânduri, starea de grație.

De la început, profesorul Bădescu a situat problema înstrăinării pământurilor în contextul general al dezorganizării societății românești de după '89. „În general, când vrei să dezorganizezi o societate, poți face asta prin foarte multe mijloace, inclusiv prin instrumente juridice. Este sugestiv ceea ce a spus domnul Turianu în legătură cu posibilitatea ivirii enclavelor economice, pe temeiul acestei legi. Din acest punct de vedere, procesul care se desfășoară în mass-media, de pregătire a dezbaterii publice publice pentru acceptarea legii, creează foarte multe distorsiuni și efecte de tip manipulator. E falsificată o întreagă bază teoretică a fenomenelor. În fond e foarte clar că legea aceasta derivă dintr-o concepție liberalistă de tip clasic... Mai mult, această lege pleacă de la supoziția că premisele ideologice sunt mai importante decât popoarele. Dar pentru ce facem legile în fond? Ca să susținem un sistem ideologic? Sau ca să susținem interesul acestei societăți, interesul poporului român?”

Problema dezorganizării interne prin mijloace juridice este privită apoi, în cadrul general al abandonului, al lipsei de voință de organizare internă pe toate fronturile, și ridicată la înălțimea comentariului politic eminescian. Veșnic amar, veșnic actual. Matricea geopolitică a spațiului nostru rămâne, în esența ei, aceeași, și ea reproduce, cu aparențe schimbătoare, aceeași problematică sociopolitică, pe parcursul acestui secol care ne desparte – sau ne apropie – de Eminescu. Alte măști, aceeași piesă: „Procese de globalizare”, continuă profesorul Bădescu, „nu vor putea

fi evitate. Ele se desfășoară cu sau fără voința noastră. Problema e ca acestea să fie întâmpinate, la nivelul unităților sociale numite națiuni, cu putere organizată. Este un lucru pe care l-a sesizat încă Eminescu. El spunea că românii au a se teme de două expansiuni: expansiunea de la nord, care este politică – Rusia – și care este necondiționată, și expansiunea de la vest – apuseană –, care este economică și care, spunea Eminescu, e primejdioasă dacă noi o întâmpinăm neorganizată. Dacă o întâmpinăm cu puteri lăuntrice organizate, această expansiune de la vest este benefică. Problema României, a națiunii române ca unitate socială, este să se organizeze lăuntric... Problema organizării noastre lăuntrice este condiția ca acest program de integrare europeană să reușească; altminteri procesul acesta ne va distruge. Integrarea în Europa, în condiții de dezorganizare interioară, este o catastrofă pentru această populație (acum te temi să mai spui națiune, popor român, neam, pentru că e pregătit cineva să-ți aplice o etichetă)”.

Am în față textul – înregistrat și ulterior publicat – al luării de cuvânt din acea seară, a lui Ilie Bădescu. Sobru, atent la nuanțe, iată – chiar prudent. Nimic din indignarea și incriminările directe care debordează imediat într-o discuție particulară cu dânsul. Cunoscând inflamabilitatea care-i însoțește precizia analizei, sunt plăcut surprins de reținerea și diplomația cu care-și structurează argumentația în public. Citând-o pe doamna Karen Fog: „Este păcat că, în România, debaterile despre integrare se limitează la alinierea legislației și a standardelor la cele comunitare, dar nu se discută problemele de fond. Aceste probleme sunt evitate... Între altele, legislația trebuie adaptată nu numai la exigențele comunitare, ci și la nevoile și specificul României înseși” – profesorul Bădescu încheie: „Doamna Karen Fog...

ne atrage atenția că noi nu știm să ne respectăm. Privim tot timpul la o Europă fictivă. Europa nu ne cere să ne dezorganizăm și să ieșim în fața capitalului, în fața curentelor de globalizare, cu puteri dezorganizate, destrămate. Dimpotrivă, Europa ne cere întărire lăuntrică pentru a putea intra în Uniunea Europeană, deci în sistemul Comunității Europene, puternici, nu strâmtorați”. (Tiberiu Tudor, *Istoria dramatică a teritoriilor românești ocupate*. București : Editura Ion Creangă, f.a., 21-23)

Tudor Nedelcea

...aici avem de-a face cu celebra teorie a «păturii superpuse», excelent tălmăcită de sociologul Ilie Bădescu. (Tudor Nedelcea, *Eminescu istoric*. Craiova : Editura Fundația Scrisul românesc, 1998, 20, referiri la *Sociologia eminesciană*)

Zoe Dumitrescu-Bușulenga, academician

...de la sporadicele, dar foarte pertinente observații critice ale lui Ibrăileanu s-a trecut la studiile ample ale unor

Caracostea, Călinescu, Vianu, D. Popovici, D. Murărașu și alora. Apoi, în viziuni noi, Rosa del Conte, Edgar Papu, (...) Svetlana Paleologu-Matta, Th. Codreanu, Mihai Cimpoi, Ilie Bădescu (...) și alții au contribuit substanțial la cunoașterea integrală a operei. (Zoe Dumitrescu Bușulenga, „Prefață”. În Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Brașov, Editura Serafimus, 1999, 7)

Theodor Codreanu, eminescolog

Având semnificația despicării în două a operei sale – poezie *versus* publicistică –, moartea lui civilă a provocat o scindare tragică a spiritului românesc. Ilie Bădescu numea ruptura din sânul operei „o negustorie barbară” care „provoacă o fracturare a spiritului românesc” și, deopotrivă, o tragică alienare a elitelor românești în istorie. (Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*. Brașov : Editura Serafimus, 1999, 66)

Grupaj realizat de **Claudia Buruiană**